

*До спеціалізованої вченої ради ДФ 035.051.124
Львівського національного університету
імені Івана Франка*

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора мистецтвознавства,
професора Ніколаєвської Юлії Вікторівни
на дисертацію **Паламарчука Віктора Аркадійовича**
**«Українська гітарна творчість та виконавство середини ХІХ –
початку ХХ ст.: історико-генетичний та творчо-особистісний аналіз»**,
подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 Музичне мистецтво

Актуальність обраної теми дисертаційної роботи В.А. Паламарчука, присвяченої генетиці української гітарної школи, у опонента не викликає сумніву.

У сучасній культурі інтерес до гітарного мистецтва досяг висоти, несумірної з жодним з попередніх періодів її розвитку та зльотів. Процес розвитку гітари надзвичайно динамічний: ще 100 років тому вона насилу позбавлялася нав'язливого амплуа домашнього (камерного, салонного) інструменту, тільки набуваючи статусу академічного. Зараз можна говорити про те, що їй доступні будь-які стильові напрямки в рамках академічної музики та на її кордонах з джаз-поп-, рок-культурами й т.і. Найважливішим свідченням зрілості гітарної виконавської та композиторської практики є формування гітаристики як окремої галузі музичної науки. Вектор досліджень відзначений спрямованістю на специфіку пізнання гітари як образу світу: від органології, вивчення окремих технологічних моментів, складання каталогів та «Шкіл», через аналіз конкретних творів та персоналій (представлених у більшості збірників наукових праць) до постановки універсальної проблематики фундаментальної науки (аналіз гітарного мислення, гітарної фактури, гітарного жанру, стильових тенденцій та їх співвіднесеності зі світовим музичним процесом). Еволюція наукової думки про гітару – це свого роду «крива» відродження-згасання інтересів: то до більш специфічних досліджень, то до досліджень узагальнюючого характеру. Цікавим фактом є те, що, з одного боку, її розвиток йде відцентрово (зсередини – зовні), тобто від специфічних досліджень (що стосуються органології, вивчення окремих технологічних моментів, складання «шкіл гри») до універсальних, залучених до спектру проблематики

фундаментальної науки . З іншого боку, поява кожної наступної роботи у сфері гітаристики відбувається поза лінійно-еволюційним принципом і кожний автор, власне, стає першовідкривачем у позначенні тій чи іншій галузі дослідження. Таким першовідкривачем є автор опонованої дисертації Віктор Паламарчук. *Актуальність* тематики пропонованого дослідження полягає у спробі узагальнення, систематизації величезного за обсягом матеріалу щодо гітари у ХІХ-на початкуХХ століть; об'єднанні в рамках однієї роботи таких напрямків гітаристики, як архівістика, дидактика, органологія, біографіка, нарешті – феноменологія особистості, та величезній заглибленості в кожний з названих ракурсів. Дійсно, більш-менш розробленою є гітаристка щодо творчості ХХ ст., стосовно ХІХ – справжня terra incognita.

Ступінь обґрунтованості, достовірність та новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі. Позитивне враження по прочитанні дисертації пов'язано із ретельним опрацюванням першоджерел, багато з яких є архівними і вперше уводяться до наукового тексту. Зокрема це журнали початку ХХ століття «Гітарист», «Музика гітариста», «Акорд»; польська й українська преса ХІХ–початку ХХ ст.; рукописи, які жодного разу не досліджувались, належать приватним колекціям та зберігаються в архівах, також – ноти, що є бібліографічною рідкістю, ніколи не вказувались у списках творів і не вивчались. Це зумовлює шукану евристичність викладення та доводить *високу ступінь новизни*.

Окрім цього автор дослідження спирається на комплекс методів музикології, що дозволяє йому висвітлити заявлену тему якомога структуровано й системно.

До новизни наукових положень, без сумніву, можна віднести таку важливу особливість опонованого тексту, як змога узагальнень. По суті проблеми, підняті в дисертації, виявляються наріжними всієї музичної культури та науки. Стиль і метод, жанр і стиль, стиль та техніка письма, стиль та інтерпретація, техніка та дидактика – все це явища, які не вичерпали свій науковий потенціал. Дисертація виявляє, наскільки вони багатогранні, поєднують у собі об'єктивні та суб'єктивні фактори, наскільки по-різному бачать їхні теоретики та виконавці-практики. До речі, в цьому корениться ще одна особливість представленої дисертації: пропорційність, рівновеликість співвідношення теоретичного та практичного (аналітичного) у розробці зазначеної тематики.

Перейду до оцінки **теоретичних розробок** претендента.

1. Гітарна *творчість* мислиться дисертантом як система видів діяльності, що вбирає в себе виконавство, педагогіку, редагування, композиторство, просвітництво. Така всеохопність зумовлює багатшаровість викладу тексту дисертаційного дослідження В. Паламарчука та підсилена залученням феноменологічного підходу.

2. Позиція *специфіки гітарного музикування* в окремі періоди історичного розвитку, зокрема – на етапах зародження і становлення гітарної школи України. Сторінки дисертації, присвячені означеному питанню, є аргументованими, і професійно проаналізованими (особливо це стосується Розділів 3,4), містять як відомі факти, так й власні висновки дисертанта, що надає тексту обґрунтованості й дослідницької ваги

3. Позиція *національної специфікації гітарної творчості* описана В.Паламарчуком з урахуванням 1) історичності; 2) географічності; 3) унікальності працюючих особистостей. Розділи 1-2 (подекуди фрагменти Розділів 3-4) містять здебільшого маловідомі факти, що дає змогу автору уточнити, прибрати «білі плями» історії української гітаристики, а порівняльний аналіз рукописів творів окремих музикантів дає авторові змогу спростувати й декі відомі факти (зокрема щодо авторства М. Соколовського).

4. Автором надано дефініцію *феноменології творчої особистості*, яка демонструє напрям його мислення в контексті української гітарної творчості та виконавства й це є «сукупний творчо-особистісний доробок діячів, репрезентований як система композиторсько-виконавських та методико-педагогічних надбань професійної діяльності гітаристів, яка призвела до становлення національної української гілки загальноєвропейської традиції гітарного мистецтва» (с. 219). По суті, В. Паламарчук формує щодо кожного з адресатів свого дослідження *інтелектуальну біографію*, яка уможливорює формування біографії всієї української гітаристики.

5. Позиція *феноменології гітарної творчості*. Системність підходу до викладення теми увиразнена в дисертації у формулюванні змісту виконавської специфіки українських гітаристів середини ХІХ – початку ХХ століття через «системний аналіз складових гри на гітарі», до яких автором включено: органологію (питання конструкції інструментів, струн, строїв); техніку гри (особливості постави, звуковидобування, застосування нігтів, аплікатури, наявність специфічних прийомів гри); питання школи; нотографічний ракурс («авторська версійність позначень у нотному тексті»). До технології й нотографії долучено визначення жанрово-стильових

пріоритетів репертуару, виокремлення інтерпретаційної сутності виконавсько-композиторського жанру транскрипції та позначення поза українських впливів на становлення української гітарної традиції.

Структура дисертації відбиває логіку виконання завдань і є важливим критерієм зрілості наукової роботи. У дисертації послідовність розвитку думки така: від постановки проблеми у вступі (окреслення проблемної «зони» дослідження, уведення джерельної бази, формулювання гіпотези) через дослідження історичної генези українського гітарництва (розділ 1); обговорення неоднозначних питань історично-особистісної атрибуції гітаристів (розділ 2), презентації осередків гітарної творчості в Україні (підрозділи 2.2.–2.5), вивчення творчих зв'язків (п.2.6) до ретельно досліджених специфіки інструментарію й технології гри на інструменті (Розділ 3) та дидактичних посібників й нотних видань (Розділ 4), аналізу композицій М. Соколовського та М. Полупаєнка (п.4.2; 4.3). Аналітичні розділи дисертації становлять особливу цінність й демонструють, по-перше, новизну досліджуваного матеріалу (деякі твори аналізуються вперше у музикознавстві), і, по-друге, невичерпність можливостей власне аналітичного методу, який зміг привести дисертанта анта до справжніх відкриттів.

Підсумую позитивну частину свого відгуку в такий спосіб. В. Паламарчуку вдалось викласти та обґрунтувати процес становлення української національної гітарної школи, причому показати її через еволюцію всієї системи музичного мислення, організації музичної мови, через логіку історичного розвитку інструменту, у взаємозв'язках із категоріями жанру, стилю, педагогіки, виконавства. Це надзавдання – певною мірою глобальне, але, на мій погляд, дисертант із ним блискуче впорався. Після появи опонованої дисертації можна вважати, що українська гітарна школа ХІХ–початку ХХ ст. поступово стала *terra cognita*.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях. 14 публікацій автора багатомірно презентують заявлену тематику та висвітлюють положення, остаточно зібрані в дисертаційний текст. Тексти не містять академічного плагіату.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи. Підкреслюючи достатньо високий рівень методологічної та теоретичної розробки теми дисертаційного дослідження В.А. Паламарчука, вважаємо за доцільне висловити наступні зауваження, міркування та сформулювати запитання до дисертанта.

1. З дрібних зауважень – опонент не побачила в списку літератури статей О. Ходаковського, присвячених М. Соколовському. Цей відомий український гітарист і педагог неодноразово виступав з доповідями на конференціях (зокрема – у Харкові), публікувався у журналах «Гітара в Україні», «Гітара.ua», наукових збірках і всіляко пропагував його творчість й особистість.

2. Трохи дивно сформульована назва підрозділу 2.1 (Загальні тенденції гітарного мистецтва кінця XIX – початку XX ст.; гітарні журнали), яка містить ; що розмиває сконцентрованість самої назви.

3. Подекуди зустрічаються посилання на літературу з позначенням сторінок, при цьому в тексті нема позначень лапок («»), відтак незрозуміло – наводиться цитата чи просто думка.

4. З більш об'ємних зауважень – все-таки, якщо заявлений феноменологічний підхід, варто було б хоча б послатись на докторську дисертацію Т. Іваннікова, який зробив цей метод засадничим саме до дослідження гітарної творчості. І взагалі опонентові не вистачило короткої аналітики щодо позицій музичної феноменології. Хоча маю визнати, що дисертант доволі чітко позначив феноменологічні засади власного дослідження.

Прошу про два *уточнення* щодо харківського осередку. Так, стосовно Машкевича Ви пишете, що його адреса у Харкові «Усовский (Усовская?) д. №15» (с. 78). Але до того вказано, що він працював на Донбасі. Які роки діяльності музиканта пов'язані з Харковом? І також вказано, що Харківську консерваторію закінчив в майбутньому відомий гітарист-концертант Анатолій Малюков (с. 142). Чи відомо в якості кого він закінчив Харківську консерваторію, адже в ті роки викладання гітари ще не велось.

Запитання:

1. *Аксіологічне.* Історія, щоб бути живою має нас вчити й відтак – рухати вперед. Чому Вас (і нас) навчило вивчення гітарної творчості XIX ст.? Адже зараз гітарне мистецтво сягнуло далеко вперед? Як Ви самі оцінюєте сенс Вашої роботи, глибину якого опонент не піддає сумніву?

2. Друге запитання пов'язане з жанрово-стильовим аспектом дослідження. Так, він висвітлений, але все ж не в повному обсязі. Чи можна виокремити перевагу певних жанрів в творчості окремих особистостей? І чи є залежність від регіонів, в яких творили гітаристи? І якщо є, то які причини тих чи інших переваг?

3. Третє запитання-розміркування. Погоджуюсь з думкою дисертанта (с. 120), що гітарна традиція в Україні на етапі становлення існувала у форматі аматорства. Що принципово відбулось, щоб стався якісний перехід від аматорства до професіоналізму? І як Ви вважаєте, скільки років зайняв перехід?

4. Четверте запитання *концептуальне* й виходить з формулювання мети дослідження. В чому концептуально можна сформулювати феномен української гітарної школи на етапі становлення? Це – перехрестя шляхів? Осереддя впливів? Чи щось по-справжньому унікальне?

Разом із цим наведені зауваження та дискусійні положення не знижують загальної позитивної оцінки дисертації В.А. Паламарчука, її теоретико-практичної цінності в контексті сучасної музикології. Отже, вважаємо, що дисертаційна робота Паламарчука Віктора Аркадійовича «Українська гітарна творчість та виконавство середини ХІХ –початку ХХ ст.: історико-генетичний та творчо-особистісний аналіз» є самостійною, завершеною науковою працею й відповідає всім встановленим вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), та вимогам, передбаченим «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, та наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації». Автор дослідження, Паламарчук Віктор Аркадійович, заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».

Офіційний опонент:

доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри інтерпретології та аналізу музики
Харківського національного університету
мистецтв імені І.П.Котляревського

Юлія НІКОЛАЄВСЬКА